

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Wybrane aspekty miłosierdzia w nauczaniu papieża Franciszka

Author: Przemysław Sawa

Citation style: Sawa Przemysław. (2018). Wybrane aspekty miłosierdzia w nauczaniu papieża Franciszka. W: P. Sawa (red. nauk.), "Miłosierdzie : próba spojrzenia interdyscyplinarnego". (S. 129-153). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

KS. PRZEMYSŁAW SAWA
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Teologiczny

Wybrane aspekty miłosierdzia w nauczaniu papieża Franciszka

Czasy współczesne to *kairós* łaski¹, a jego wymownym prorokiem jest papież Franciszek, który przez słowa i czyny daje wzór bycia człowiekiem miłosierdzia. Samo jego nauczanie o miłosierdziu osadza się na solidnym fundamencie biblijnym i teologicznym, wpisując się w teologię Jana Pawła II i Benedykta XVI. Cenne jest również zakotwiczenie w szeroko rozumianym humanizmie, ludzkiej wrażliwości i doświadczeniu. W ten sposób głoszenie prawdy o miłosierdziu staje się szczególnie nośne i stanowi odpowiedź na potrzeby współczesnych ludzi. Ponieważ jest sercem Ewangelii, czynienie miłosierdzia to centrum życia i misji Kościoła. Dlatego też nie dziwi fakt ogłoszenia Nadzwyczajnego Jubileuszu Miłosierdzia, jako czasu doświadczenia Bożego miłosierdzia przez ludzi, czynienia miłosierdzia wobec bliźnich oraz uwrażliwienia ludzkości na konieczność miłosierdzia.

Kwintesencją programu uwrażliwiania na miłosierdzie są słowa, które Franciszek wypowiedział podczas katechezy w dniu 9 grudnia 2015: „Jubileusz jest czasem korzystnym dla nas wszystkich, ponieważ kontemplując Miłosierdzie Boże, które przekracza wszystkie ludzkie ograniczenia i jaśnieje nad ciemnościami grzechu, możemy stać się świadkami bardziej przekonanymi i przekonującymi. Skierowanie spojrzenia na Boga, miłosiernego Ojca i na braci potrzebujących miłosierdzia oznacza skupienie uwagi na istotnej treści Ewangelii: Jezusie Chrystusie, Miłosierdziu, które stało się ciałem, umożliwiając naszym oczom dostrzeżenie wielkiej tajemnicy miłości Trójjedynego Boga. Świątowanie Jubileuszu Miłosierdzia oznacza umieszczenie ponownie

¹ FRANCISZEK: *Miłosierdzie to imię Boga. Rozmowa z Andream Torniellim*. Przeł. J. GANOBIS. Kraków 2016, s. 24.

w centrum naszego życia osobistego oraz życia naszych wspólnot specyfiki wiary chrześcijańskiej – to znaczy Jezusa Chrystusa Miłosiernego Boga. A zatem Rok Święty ma służyć życiu miłosierdziem”².

W tym kontekście, analizując nauczanie Franciszka w temacie miłosierdzia, można wskazać następujące kwestie: miłosierdzie jako klucz do zrozumienia chrześcijaństwa, teologiczne osadzenie prawdy o miłosierdziu, różne wymiary miłosierdzia, znaki miłosierdzia oraz miłosierdzie w codziennym życiu Kościoła. Wszystko sprowadza się jednak do prymatu łaski oraz przyjmowania miłości Bożej, która zapobiega, uprzedza i zbawia³. Próbując ukazać zasadnicze tezy myśli Franciszka odnośnie do miłosierdzia, trzeba stwierdzić, że liczba wypowiedzianych słów i wykonanych gestów jest ogromna. Wobec tego trudne byłoby odniesienie się do wszystkich wypowiedzi papieża w rzeczonyj kwestii. W celu rozpoznania najważniejszych przesłań tego nauczania przy zachowaniu ograniczeń wielkości opracowania, konieczny stał się więc arbitralny wybór konkretnych wypowiedzi, najbardziej wymownych i treściowo nasyconych.

1. Teologia miłosierdzia

Papież Benedykt XVI podczas modlitwy *Regina coeli* w niedzielę Miłosierdzia Bożego 30 marca 2008 mówił: „Miłosierdzie jest tak naprawdę najważniejszym elementem ewangelicznego przesłania – to samo imię Boga, oblicze, jakie objawił w Starym Przymierzu oraz w pełni w Jezusie Chrystusie, wcieleniu stwórczej i zbawczej Miłości. Miłość miłosierna rozświetla oblicze Kościoła, ujawnia się zarówno poprzez sakramenty, zwłaszcza sakrament pojednania, jak i poprzez uczynki miłosierdzia, wspólnotowe i indywidualne”⁴. W tę narrację wpisał się Franciszek, określając miłosierdzie jako słowo-klucz „do wskazania działania Boga wobec nas”⁵. Wobec tego trzeba je uznać jako fundamentalną rzeczywistość do zrozumienia chrześcijaństwa, zarówno Objawienia, teologii i misji Kościoła.

² FRANCISZEK: Audiencja generalna *To, co Bogu najmiłsze*. „L'Osservatore Romano” (wydanie polskie) [dalej OR] 2016 (37), nr 1 (379), s. 44.

³ IDEM: Homilia *Jak Miłosierny Samarytanin*. OR 2015 (36), nr 12 (378), s. 4.

⁴ PAPIESKA RADA DS. KRZEWIENIA NOWEJ EWANGELIZACJI: *Papieża i miłosierdzie. Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia 2015–2016*. Przeł. M. MASNY. Kraków 2015, s. 50. „Miłosierdzie nie jest przelotnym uczuciem, ale jest syntezą dobrej Nowiny, jest wyborem tych, którzy chcą mieć uczucia Serca Jezusa, osób, które poważnie chcą naśladować Pana” – FRANCISZEK: Przemówienie *Katalog koniecznych cnót*. OR 2016 (37), nr 1 (379), s. 34.

⁵ FRANCISZEK: Bulla *Misericordiae vultus* (2015) [dalej: MV], 9.

1.1. Miłosierdzie w tajemnicy Boga

Franciszek nie redukuje miłosierdzia do wymiaru doczesnego i duchowego oraz osadza je w tajemnicy Boga i Jego działania zbawczego. Wobec tego trzeba stwierdzić, że miłosierdzie jest tak skorelowane z naturą Boga, że niemożliwe jest wyczerpujące opisanie go. Jak Biblia ukazuje miłość Boga, tak trzeba widzieć miłosierdzie jako Jego bliskość do ludzi, pomoc, ochronę, zrozumienie ludzkich słabości, współczucie, dzielenie się, pocieszanie i przebaczenie, czego wymownym paradygmatem jest poszukiwanie zagubionej owcy⁶. W centrum tego biblijnego przesłania stoi Jezus, który jest ikoną miłosierdzia, objawia je i wzywa do jego czynienia⁷. Dlatego jednoznacznie stwierdza: „Miłosierdzie Boga nie jest więc jakąś abstrakcyjną ideą, ale jest konkretnym faktem, dzięki któremu On objawia swoją miłość ojcowską i matczyną, która wpływa z wnętrza i zwraca się do syna. To naprawdę jest ten przypadek, kiedy można mówić o miłości wypływającej z wnętrza. Pochodzi ona z wnętrza jako uczucie głębokie, naturalne, akt czułości i współczucia, odpuszczenia i przebaczenia”⁸. W ten sposób miłosierdzie jest szczytem działania Boga względem człowieka oraz staje się podstawowym prawem wpisanym w naturę każdego człowieka. Konsekwentnie, przez miłosierdzie następuje zawiązanie więzi między Bogiem i człowiekiem. Jest to ważne dla człowieka, gdyż wyraża prawdę, że miłość Ojca jest niezmienna, czego nie może zmienić nawet grzech⁹. Jest to związane z tym, że Bóg „nigdy nie uważa się za zwyciężonego, dopóki nie sprawi,

⁶ IDEM: Przemówienie *Łatwo mówić o miłosierdziu, trudniej być jego świadkami*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 18–19.

⁷ MV 1. W tym kontekście Franciszek daje również prostą definicję miłosierdzia: „(...) to miłość, obejmująca nędzę osoby. To miłość, która odczuwa naszą nędzę jakby własną, aby nas od niej uwolnić” – Homilia *Matce miłosierdzia zawierzamy ludy Ameryki*. OR 2016 (37), nr 1 (379), s. 29.

⁸ MV 6.

⁹ Ibidem 2. „Dlatego już się nie lękamy: nasze życie jest już zbawione od zatrącenia. Nic i nikt nie będzie mógł nas wyrwać z rąk Jezusa, ponieważ nic i nikt nie może zwyciężyć Jego miłości. Miłość Jezusa jest niezwycięzona! Zły, wielki wróg Boga i Jego stworzeń, próbuje na wiele sposobów wyrwać nam życie wieczne. Ale zły nic nie może uczynić, jeżeli my sami nie otworzymy mu drzwi naszej duszy, idąc za jego zwodniczymi pochlebstwami” – FRANCISZEK: Rozważanie *Nasze życie jest bezpieczne w rękach Boga*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 43. W kontekście wydarzeń Niedzieli Palmowej Franciszek powiązał ewangeliczne wydarzenie z postawą chrześcijan: „Nic nie było w stanie powstrzymać entuzjazmu, jaki wywołał wjazd Jezusa; niech nic nie przeszkodzi nam znajdować w Nim źródło naszej radości, radości prawdziwej, która trwa i daje pokój; bowiem tylko Jezus wybawia nas z więzów grzechu, śmierci, lęku i smutku” – FRANCISZEK: Homilia *Bezgraniczna miłość*. OR 2016 (37), nr 3–4 (381), s. 4.

że poprzez współczucie i miłosierdzie zniknie grzech i pokonane zostanie odrzucenie¹⁰.

Siła tej miłości i miłosierdzia wypływa z natury Boga, który jest miłością, a ta daje siebie za darmo. W najpełniejszy sposób objawia to Jezus Chrystus przez swoje relacje z grzesznikami, biednymi, wykluczonymi czy cierpiącymi. Nie tylko mówił o miłosierdziu, ale w Nim wszystko było naznaczone miłosierdziem i współczuciem. Dzięki temu potrzeby słuchaczy skorelowane były z tym, co czynił. Wyrażało się to w słowach, czynach, spojrzeniu, dzięki czemu nie była to abstrakcyjna rzeczywistość, ale realnie doświadczana¹¹. Szczególnym znakiem tej miłości jest uniżenie Chrystusa, zaznanie ludzkiej niedoli i najgorszej kondycji¹², czyli solidarność z grzesznikami. Realizował przez to pierwotny plan, by wszystkim nieść miłość Bożą, a przez to przebaczenie, radość i nowe życie. W ten sposób Jezus jest Miłosierdziem, które nie zna przeszkód i nie wyczerpuje się¹³. Szczytem tej przemieniającej obecności Jezusa jest Jego zmartwychwstanie, które przemienia wszystko w życiu i nadaje mu nowy blask¹⁴.

1.2. Miłosierdzie darem Boga, który przebacza

„Miłosierdzie będzie zawsze większe od każdego grzechu i nikt nie może ograniczyć miłości Boga, który przebacza”¹⁵. Te słowa Franciszka wyrażają nadzieję, której potrzebuje każdy człowiek uwikłany w zło – zawsze możliwe jest nowe życie, nowa relacja z Bogiem. Jezus przekazywał w plastycznych przypowieściach taki obraz Ojca, który najbardziej raduje się przebaczeniem, bo taka jest natura miłości – parable o zaginionej owcy, zagubionej drachmie i o synu marnotrawnym. Z kolei w obrazie o nielitościwym dłużniku ustanowił paradygmat rozpoznawania Jego uczniów – życie miłosierdziem, po uprzednim osobistym doświadczeniu miłości Ojca. Wobec tego przebaczenie staje się nakazem dla chrześcijan, a praktykowanie go oraz porzucenie żalu,

¹⁰ MV 9.

¹¹ Ibidem 8.

¹² FRANCISZEK: Homilia *Drzwi pozostają otwarte*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 25.

¹³ IDEM: Audiencja generalna *W kolejce z grzesznikami*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 35.

¹⁴ „Obecność zmartwychwstałego Jezusa wszystko przemienia: ciemność zostaje pokonana przez światło, bezskuteczna praca staje się znów owocna i obiecująca, poczucie zmęczenia i opuszczenia ustępuje miejsca nowemu zapałowi i pewności, że On jest z nami” – FRANCISZEK: Rozważanie *Obfity połów ryb*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 41.

¹⁵ MV 3.

łości, przemocy i zemsty wiedzie do szczęścia. Jednocześnie akty te są kryterium wiarygodności wiary¹⁶.

1.3. Współistnienie sprawiedliwości i miłosierdzia

Miłosierdzie nie oznacza żadnej moralnej anarchii, gdyż ściśle związane jest z prawdą i sprawiedliwością. Dlatego trzeba widzieć koherencję sprawiedliwości i miłosierdzia. Franciszek zwraca więc uwagę na Bożą sprawiedliwość, z czym związana jest idea Boga jako sędziego. Ze strony człowieka sprawiedliwość związana jest z zachowywaniem Prawa, co jednak z czasem wygenerowało legalizm, dokonując zubożenia rozumienia sprawiedliwości. Tymczasem Biblia wiąże sprawiedliwość z zaufaniem woli Bożej¹⁷. Sama jednak sprawiedliwość Boga wobec człowieka nie wystarczy, gdyż to nie należy do istoty Boga, a odwoływanie się tylko do niej wiedzie do jej degradacji.

Wobec tego sprawiedliwość potrzebuje miłosierdzia i przebaczenia, które nie niweluje kary w przypadku, kiedy jest ona konieczna, ale stanowić może początek nawrócenia. To wiąże się z miłością, a miłość jest podstawą sprawiedliwości. Ta logika znajduje się już w Starym Testamencie w orędziu przekazanym przez Ozeasa: „Jakże cię mogę porzucić, Efraimie, i jak opuścić ciebie, Izraelu? Jakże cię mogę równać z Admą i uczynić podobnym do Seboim? Moje serce na to się wzdryga i rozpalają się moje wnętrzności. Nie chcę, aby wybuchnął płomień mego gniewu” (Oz 11,8-9)¹⁸. Szczególnym znakiem tego powiązania sprawiedliwości i miłosierdzia jest Krzyż Chrystusa, sprawiedliwość Boga nad światem, ofiarujący pewność miłości i nowego życia¹⁹. Dlatego Franciszek stwierdził prosto: „u Boga – sprawiedliwość jest miłosierna, a miłosierdzie sprawiedliwe”²⁰. Wobec tego miłosierdzie trzeba stawiać nad sądem. Tak też będzie z Sądem Bożym – będzie się odbywał w świetle miłosierdzia²¹.

¹⁶ Ibidem 9.

¹⁷ Ibidem 20.

¹⁸ Ibidem 21.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ *Wywiad udzielony przez Papieża Franciszka TV2000 i Radiu InBlu*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 30.

²¹ FRANCISZEK: *Homilia Jak Miłosierny Samarytanin*, s. 4.

1.4. Miłosierdzie w kontekście Bożej wszechmocy

Papież Franciszek umiejscawia miłosierdzie w kontekście Bożej wszechmocy, cytując św. Tomasza z Akwinu, który napisał, że „właściwe Bogu jest stosowanie miłosierdzia i w tym najwyraźniej wyraża się jego wszechmoc”²². Miłosierdzie nie ma więc nic wspólnego ze słabością. Trzeba bowiem pamiętać o tym, że „miłosierdzie to przymiot jak najbardziej Bogu przysługujący, ale nie w znaczeniu doznawanego współczucia, ale dzieła świadczonego drugiemu”²³. Tak rozumiane miłosierdzie wyznawane jest w liturgii, zwłaszcza w kolekcie XXVI niedzieli zwykłej, obecna już w *Sakramentarzu Gelazjańskim* z 1198 roku – „Boże, Ty przez przebaczenie i litość najpełniej okazujesz swoją wszechmoc”²⁴. Trafnie skomentowała to przed laty Niemiecka Konferencja Biskupów, stwierdzając, że Bóg w każdej sytuacji może ustanowić panowanie miłości, wbrew panującemu złu. Generuje to wśród ludzi nadzieję²⁵. Franciszek przypomina w tym kontekście biblijne orędzie o dobroci Boga wyprzedzającej chęć kary i zniszczenia. Świadczy to o tym, że miłosierdzie wypływa z samego wnętrza Boga. Dlatego też dzieje relacji Boga i człowieka (Izraela) stały się historią zbawienia²⁶. Towarzyszy temu objawianie czułości Boga względem grzeszników, czego szczytem jest misja Syna. Zatem trzeba widzieć, że „Bóg jest bowiem zawsze bogaty

²² MV 6. TOMASZ Z AKWINU: *Suma teologiczna*. T. 16, q. 30, a. 4. Przeł. A. GAŁA-ŻEWSKI. Londyn 1967, s. 138.

²³ TOMASZ Z AKWINU, *Suma teologiczna*. T. 2, q. 21, art. 3. Tłum. P. BÉLCH. Londyn 1975, s. 173.

²⁴ MV 6. Inne modlitwy eksponują rzeczoną koherencję miłosierdzia i wszechmocy w następujący sposób: „Boże, nasz Ojczy, okaż swoją potęgę i wspieraj nas swoją mocą, niech Twoje miłosierdzie przyspieszy zbawienie, które powstrzymują nasze grzechy” (kolekta czwartku I tygodnia adwentu); „Miłosierny Boże, przyjmij łaskawie ofiarę, przez którą dajesz się przebłagać i w swojej wielkiej dobroci przywracasz nam zbawienie” (modlitwa nad darami piątku I tygodnia wielkiego postu); „Boże, miłosierny Ojczy, niech ta zbawienna ofiara oczyści nas z grzechów i pojedna z Tobą” (modlitwa nad darami wtorku III tygodnia wielkiego postu); „Wszechmogący Boże, przyjdź z pomocą Twoim wiernym, którzy zanoszą prośby do Ciebie, pokładając ufność w Twoim miłosierdziu, spraw, aby (...) trwali w świętym życiu” (kolekta czwartku V tygodnia wielkiego postu); „Wszechmogący, wieczny Boże, Ty nam dałeś nowe życie (...), zachowaj w nas dzieło swojego miłosierdzia” (modlitwa po komunii Wielkiego Piątku); „Boże, obrońco ufających Tobie, bez Ciebie nic nie jest mocne ani święte, okaż nam swoje wielkie miłosierdzie” (kolekta XVII niedzieli zwykłej); „Wszechmogący, wieczny Boże, Twoja hojność przewyższa zasługi i pragnienia modlących się do Ciebie, okaż nam swoje wielkie miłosierdzie” (kolekta XXVII niedzieli zwykłej). Zob. P. SAWA: *Divine Mercy as a Sign of God's Almightiness*. „Roczniki Teologiczne” 2016 (63) z. 5, s. 20.

²⁵ NIEMIECKA KONFERENCJA BISKUPÓW: *Katolicki katechizm dorosłych: Wyznanie wiary Kościoła*. Przeł. M. WĘCŁAWSKI. Poznań 1987, s. 64.

²⁶ MV 6–7.

w miłosierdziu, w każdych okolicznościach gotowy otoczyć swój lud wielką czułością i współczuciem, zwłaszcza w najbardziej dramatycznych momentach, gdy niewierność zrywa przymierze i trzeba je na nowo ustanowić w sposób bardziej stabilny, w sprawiedliwości i prawdzie. Jest to prawdziwy dramat miłości, w którym Bóg odgrywa rolę zdradzonego Ojca i męża, a Izrael – niewiernych syna/córki i małżonki. Właśnie obrazy z życia rodzinnego (...) pokazują, jak bardzo Bóg pragnie związać się ze swoim ludem²⁷. Ta bliskość Boga ma też związek z nadzieją, którą Bóg umieścił w sercu każdego człowieka²⁸.

Jednocześnie ową wszechmoc miłosierdzia trzeba wiązać z jego bezwarunkowością, nieskończonością, niezwykłością i niejako z nadmiarem. Wciąż bowiem ukazuje się jako „coraz większe”, ogarniając coraz większe przestrzenie dotąd zamknięte na miłosierdzie. W ten sposób Bóg stwarza nową rzeczywistość – przywraca człowiekowi utraconą godność (bez etapów pośrednich pomiędzy haniebnym wstydem a najwyższą godnością)²⁹.

2. Wymiary miłosierdzia wg papieża Franciszka

„Główną belką, na której wspiera się życie Kościoła, jest miłosierdzie. Wszystko w działaniu duszpasterskim Kościoła powinno być przepojone czułością, z którą kieruje się do wiernych; w tym, co głosi i o czym daje świadectwo światu, nie może nigdy brakować miłosierdzia. Wiarygodność Kościoła potwierdza się na drodze miłości miłosiernej i współczującej³⁰. Wobec tych słów rodzi się pytanie o różne wymiary miłosierdzia. Franciszek wskazuje tu właściwy motyw świadczenia miłosierdzia, ewangelizację, wzywanie do nawrócenia, przebaczenie, wychodzenie ku potrzebującym, jak również podejmowanie dialogu międzyreligijnego w kontekście miłosierdzia okazywanego światu.

2.1. Właściwy motyw miłosierdzia

Franciszek obszernie nawiązuje do encykliki *Dives in misericordia* Jana Pawła II. Papież Polak trafnie zdiagnozował bowiem współczesny

²⁷ FRANCISZEK: *Miłosierdzie Boże zmienia serce człowieka. Orędzie na Wielki Post 2016 r.* OR 2016 (37), nr 2 (380), s. 4.

²⁸ IDEM: *Homilia Bóg jest większy niż nasze serce.* OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 19.

²⁹ IDEM: *Homilia Codziennie jeden krok.* OR 2016 (37), nr 3–4 (381), s. 6–7.

³⁰ MV 10. Kościół „żyje niewyczerpanym pragnieniem ofiarowania miłosierdzia” – FRANCISZEK: *Adhortacja apostołska Evangelii gaudium* (2013), 24.

świat, który marginalizuje ideę miłosierdzia oraz wyraża opór wobec Boga miłosierdzia, co wiąże się z błędnym rozumieniem polecenia panowania nad światem i wiarą w możliwości zdobyczy naukowo-technicznych³¹. Wobec tego szczególnie ważne jest głoszenie miłosierdzia, czego motywem winna być miłość do człowieka i tego, co ludzkie. Z tego powodu ta służba Kościoła jako depozytariusza i szafarza źródeł miłosierdzia jest szczególnie aktualna w dzisiejszej rzeczywistości³². Zwiastowanie miłosierdzia Bożego, bijącego serca Dobrej Nowiny, stanowi więc zadanie Kościoła, którego celem jest dotknięcie serca i umysłu każdego człowieka. Jest to naśladowanie gestu Syna. Domaga się to nowego entuzjazmu i odnowionego duszpasterstwa. Służą temu nie tylko słowa, ale również gesty Kościoła³³. Papież Franciszek te wskazania potwierdza swoim świadectwem. Przykładem może być jego wychodzenie w kierunku potrzebujących, wykluczonych, odrzuconych czy doświadczających rozmaitych dramatów. Niejednokrotnie może to stanowić pewien trud dla wierzącego. Dlatego Franciszek konkluduje: „Ofiarowanie miłosierdzia nie może być ciężarem lub utrapieniem, od którego trzeba szybko się uwolnić. (...) Ale dawanie jałmużny powinno być dla nas także jakimś poświęceniem”³⁴.

³¹ MV 11. „Umysłowość współczesna, może bardziej niż człowiek przeszłości, zdaje się sprzeciwiać Bogu miłosierdzia, a także dąży do tego, ażeby samą ideę miłosierdzia odsunąć ma margines życia i odciąć od serca ludzkiego. Samo słowo i pojęcie *miłosierdzie* jakby przeszkadzało człowiekowi, który poprzez nieznaną przedtem rozwój nauki i techniki bardziej niż kiedykolwiek w dziejach stał się panem i uczynił sobie ziemię poddaną (por. Rdz 1,28). Owo *panowanie nad ziemią*, rozumiane nieraz jednostronnie i powierzchownie, jakby nie pozostawiało miejsca dla miłosierdzia. (...) Sytuacja świata współczesnego ujawnia nie tylko takie przeobrażenia, które budzą nadzieję *na lepszą przyszłość człowieka na ziemi*, ale ujawnia równocześnie wielorakie *zagrożenia*, i to zagrożenia sięgające dalej niż kiedykolwiek w dziejach. Nie przestając odsłaniać tych zagrożeń przy różnych sposobnościach (jak np. wystąpienia w ONZ, UNESCO, FAO i inne), Kościół musi rozważać je równocześnie w świetle prawdy, jaką otrzymał od Boga. Objawiona w Chrystusie prawda o Bogu, który jest *Ojcem miłosierdzia* (2 Kor 1,3), pozwala nam *widzieć* Go szczególnie bliskim człowiekowi wówczas, gdy jest on nawiedzany cierpieniem, gdy jest zagrożony w samym rdzeniu swej egzystencji i ludzkiej godności. I dlatego też wielu ludzi i wiele środowisk, kierując się żywym zmysłem wiary, zwraca się niejako spontanicznie do miłosierdzia Bożego w dzisiejszej sytuacji Kościoła i świata. Przynagła ich do tego zapewne sam Chrystus, działający przez swego Ducha w ukryciu ludzkich serc. Objawiona bowiem przez Niego tajemnica Boga, który jest *Ojcem miłosierdzia*, staje się w kontekście zagrożeń człowieka w naszej epoce, jakby szczególnym wezwaniem skierowanym do Kościoła” – JAN PAWEŁ II: Enklika *Dives in misericordia* (1980), 2.

³² MV 11.

³³ Ibidem 12.

³⁴ FRANCISZEK: Katecheza *Umieć patrzeć w oczy*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 22.

Ostatecznym motywem czynienia miłosierdzia jest udział uczniów Chrystusa w kontynuowaniu gestu Syna, co przejawia się w wychodzeniu ku ludzkim biedom, dotykaniu i obejmowaniu z czułością ran bliźnich. W ten sposób piszą Ewangelię, którą trzeba spostrzegać jako księgę otwartą³⁵. Dlatego Franciszek stwierdził dość radykalnie: „Wiara, która nie potrafi wejść w rany Pana, nie jest wiarą! Wiara, która nie jest zdolna do miłosierdzia (...) nie jest wiarą, jest ideą, jest ideologią”³⁶. W ten sposób jedynie konkretna miłość umożliwia rozpoznanie chrześcijan jako uczniów Jezusa³⁷.

2.2. Realizacja Soboru Watykańskiego II i ewangelizacja

Franciszek wskazuje ewangelizację jako wyraz miłosierdzia wobec bliźnich. W ten sposób staje się znakiem i narzędziem miłosiernej miłości Boga. Dlatego głoszenie Dobrej Nowiny to tyle, co „nieść słowo i gest pocieszenia biednym, głosić wyzwolenie tym, którzy są więźniami nowych form niewolnictwa w dzisiejszym społeczeństwie, przywracać wzrok temu, kto nie widzi, bo jest pochylony nad samym sobą, przywracać godność tym, którzy zostali jej pozbawieni. Przepowiadanie Jezusa staje się na nowo widoczne w odpowiedziach wiary, które chrześcijanie powinni dawać przez osobiste świadectwo”³⁸. Owo otwarcie na świat współczesnego Kościoła umożliwił Sobór Watykański II. Ewangeliczne przesłanie o Samarytaninie, jak zauważył Paweł VI, oddawało duchowość Soboru, gdyż miłosierdzie jeszcze szerzej zostało otwarte dla świata³⁹.

Realizację tego Kościół podejmuje przez dzieło nowej ewangelizacji, czyli mówienia Ewangelii językiem zrozumiałym współczesnym ludziom, z nowym zaangażowaniem chrześcijan, z entuzjazmem i przekonaniem, by być znakiem miłości Boga. Franciszek ogłasza wręcz, że obecnie przyszedł czas ewangelizacji w nowy sposób, gdyż Kościół został uwolniony z zamykających go murów⁴⁰.

Ewangelizacja prowadzi do nawrócenia słuchacza. Wobec tego głoszenie Słowa Bożego musi być sprzężone ze świadectwem o Bogu, który przebacza i przemienia ludzkie życie. Franciszek ustawia właś-

³⁵ IDEM: Homilia *Zapisujmy osobiście te strony Ewangelii, których nie napisał apostoł Jan*. 2016 (37), nr 5 (382), s. 20.

³⁶ IDEM: Przemówienie *Łatwo mówić o miłosierdziu...*, s. 19.

³⁷ IDEM: Homilia *Szczęście to nie aplikacja*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 23.

³⁸ MV 16.

³⁹ Ibidem 4.

⁴⁰ Ibidem.

ciwy, pozytywny kontekst dla zwiastowania przebaczenia i zachęty do przemiany życia – „Pozostawanie na drodze zła jest tylko źródłem iluzji i smutku. Prawdziwe życie jest zgoła inne. Boga nie męczy wyciąganie ręki. On jest zawsze gotowy wysłuchać, i również ja jestem gotowy, tak jak i moi bracia biskupi i kapłani. Wystarczy tylko przyjąć zachętę do nawrócenia i poddać się sprawiedliwości, podczas gdy Kościół ofiaruje miłosierdzie⁴¹. W sposób szczególny wybrzmiewa to podczas Wielkiego Postu, kiedy nie tylko rozważa się słowo Boże o litości Ojca, ale powinno zmienić się stosunek do bliźnich, zgodnie z przesłaniem zawartym w Księdze Izajasza: rozerwać kajdany zła, niewoli, uwolnić więźniów i zniewolonych, czynić akty dobroci wobec potrzebujących (Iz 58,6–11)⁴².

2.3. Duchowość przebaczenia i dawania

„Być może zbyt długo zapominaliśmy wskazywać drogę miłosierdzia i nim żyć. Z jednej strony pokusa żądania tylko i zawsze sprawiedliwości sprawiła, że zapomnieliśmy, iż jest to tylko pierwszy krok, konieczny i nieodzowny, ale Kościół potrzebuje sięgać wyżej, aby osiągnąć cel bardziej wzniosły i bardziej znaczący⁴³. Tym środkiem jest wyzbycie się osądzania, potępienia oraz przebaczenie winowajcom. Przyjęcie tych ewangelicznych wskazań wiedzie do bycia miłosiernym jak Ojciec.

Franciszek wskazuje więc na konieczność nawrócenia języka i wyzbycia się zazdrości, zawiści, szkodzenia reputacji bliźniego, plotkarstwa. Od strony pozytywnej chodzi tu o zauważenie dobra obecnego w każdej osobie. To podstawa okazywania miłosierdzia⁴⁴, co niezbędne jest w przypadku upominania grzeszących i pouczenia nieumiejętnych, aktów, które umożliwiają wzrost w wierze i życiu, gdyż wiodą do patrzenia w istotę rzeczy⁴⁵.

Szczególne znaczenie ma jednak przebaczenie i dawanie, których wzorem jest miłość Boga, który śpieszy z pomocą potrzebującemu człowiekowi, darmo ofiarując siebie. Doświadczając szczodrości ze strony Boga, do wielkoduszności wezwani są wszyscy odkupieni członkowie Ludu Bożego⁴⁶. Stanowi to wyzwanie dla współczesnych ludzi, gdyż

⁴¹ Ibidem 19.

⁴² Ibidem 17.

⁴³ Ibidem 10.

⁴⁴ Ibidem 14.

⁴⁵ FRANCISZEK: Audienca generalna *Na miejscu innych*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 46.

⁴⁶ MV 14.

zauważa się kryzys przebaczenia, eliminowanie tej rzeczywistości w dzisiejszej kulturze. Tymczasem, podkreśla Franciszek, „bez świadectwa przebaczenia pozostaje nam życie bezowocne i jałowe, jakbyśmy żyli w miejscu opuszczonym i smutnym. (...) To jest czas powrotu do tego, co istotne, aby poczuć odpowiedzialność za słabości i trudności naszych braci. Przebaczenie to siła, która budzi do nowego życia i dodaje odwagi, aby patrzeć w przyszłość z nadzieją⁴⁷. Przebaczenie również przewycięża smutek spowodowany urazą i żądzą zemsty, otwiera na radość, daje wewnętrzny pokój oraz uwalnia od myślenia o śmierci⁴⁸.

2.4. Przewyciężanie obojętności

Konkretnym wymiarem miłosierdzia jest przewyciężanie wszelkich form obojętności, począwszy od obojętności względem Boga. Prowadzi to do zafałszowanego humanizmu, gdyż tylko Bóg może nadać życiu człowieka ostateczne ukierunkowanie. W kontekście relacji międzyludzkich obojętność przybiera rozmaite formy: skierowanie na siebie samego, brak współczucia wobec cierpiących, bierność i brak zaangażowania w rozwiązanie sytuacji niesprawiedliwości i nierówności społecznej, instytucjonalna obojętność sprzężona z koncentracją na zyskach, hedonizmem, realizacją celów politycznych, obojętność wobec środowiska naturalnego. Teologicznie stan taki pokazuje obojętność Kaina za życie Abla. Dopiero Bóg przełamuje tę obojętność przez własną interwencję w sprawie krwi zamordowanego brata. W historii Izraela takie samo znamię posiada rozpoczęcie dzieła wyzwolenia Izraela z niewoli egipskiej⁴⁹.

Przewyciężenie tej ludzkiej obojętności⁵⁰ możliwe jest przez przyjęcie postawy Jezusa okazującego miłosierdzie i wypełnianie wskazań dla uczniów. Poprzez obraz o miłosiernym Samarytaninie zachęcał ludzi, „by się nauczyli przystawać w obliczu cierpień tego świata, ażeby im ulżyć, przy ranach innych, by je opatrywać takimi środkami, jakie mamy do

⁴⁷ Ibidem 10.

⁴⁸ FRANCISZEK: Homilia *Przebaczenie jako prawdziwe antidotum na urazy i zemstę*. OR 2016 (37), nr 1 (379), s. 27.

⁴⁹ IDEM: *Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 2016 r.*, s. 3–5.

⁵⁰ „Rzeka nędzy, zasilana przez grzech, zdaje się zaprzeczać pełni czasu urzeczywistnionej przez Chrystusa. (...) A jednak ta wezbrana rzeka jest bezsilna wobec *oceanu miłosierdzia*, który zalewa nasz świat. Wszyscy jesteśmy wzywani, aby zanurzyć się w tym oceanie, by pozwolić się odrodzić, by przewyciężyć obojętność, uniemożliwiającą solidarność, i porzucić fałszywą neutralność, która utrudnia dzielenie się” – FRANCISZEK: Homilia *Aby wyjść z fałszywej neutralności*. OR 2016 (37), nr 1 (379), s. 19.

dyspozycji, począwszy od własnego czasu⁵¹. W praktyce realizować to trzeba przez wsparcie rodzin (jako środowiskom przekazywania wiary i wartości), kulturę, środki społecznego przekazu jako służące prawdzie, budowanie kultury solidarności, miłosierdzia i współczucia, zaangażowanie organizacji pozarządowych i charytatywnych, pomoc cierpiącym na bezrobocie czy bezdomność, co obejmuje również migrantów, sprzeciw wobec dyskryminacji kobiet⁵². Szczególny wymiar nabiera troska o oświatę, sprzyjającą przywracaniu godności najuboższym⁵³.

2.5. Życie duchowe źródłem miłosierdzia

Źródłem postawy miłosierdzia jest życie duchowe, gdzie pierwszą powinnością jest słuchanie słowa Bożego, zwróconego do nas. Potrzebna jest do tego cisza, gdyż to w niej „możliwa jest kontemplacja miłosierdzia Boga i przyjęcie go jako własnego stylu życia”⁵⁴. Wiąże się to z modlitwą, w której sam Bóg przychodzi człowiekowi z pomocą, pocieszeniem, czułością, leczeniem cierpienia, a człowiek doświadcza pewności zwycięstwa Chrystusa⁵⁵. Jest to codzienne działanie Boga względem tych, którzy wołają o Jego wspomnienie. To doświadczenie współczucia Ojca rodzi w człowieku postawę współczucia wobec bliźnich⁵⁶.

Jednocześnie tylko spotkanie ze Zmartwychwstałym sprawia, że człowiek zdolny jest do życia nadzieją, która nie jest postawą psychologiczną czy optymizmem, lecz darem Bożym dla przychodzących do Ojca z własnymi ograniczeniami. Wtedy Bóg oświeca życie przez światło pustego grobu i wspomnianie Jego dzieł⁵⁷. Wyznacza to chrześcijańską perspektywę życia: „Jeśli Chrystus zmartwychwstał, to możemy patrzeć nowymi oczami i nowym sercem na każde wydarzenie naszego życia, nawet na te najbardziej negatywne. Chwile ciemności, upadku, a także i grzechu mogą się odmienić i zapowiadać nową drogę”⁵⁸.

⁵¹ Ibidem, s. 5.

⁵² Ibidem, s. 6–7.

⁵³ FRANCISZEK: Audjencia generalna *Wielka niesprawiedliwość*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 47.

⁵⁴ MV 13.

⁵⁵ FRANCISZEK: Rozważanie *Bóg przychodzi otrzeć łzy z naszego oblicza*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 27.

⁵⁶ MV 14.

⁵⁷ FRANCISZEK: Homilia *Brak nadziei jest pierwszym kamieniem, który trzeba odsunąć tej nocy*. OR 2016 (37), nr 3–4 (381), s. 11.

⁵⁸ IDEM: Rozważanie *Miłosierdzie i miłość zwyciężyły grzech*. OR 2016 (37), nr 3–4 (381), s. 14.

2.6. Miłosierdzie w codzienności Kościoła

Miłosierdzie Boga, które stanowi serce Ewangelii, stanowi jądro orędzia chrześcijańskiego. Wobec tego Kościół, naśladowując gest Syna Bożego, winien głosić tę prawdę z nowym zapałem, co czyni jego posługę wiarygodną. Miłosierdzie więc powinno przenikać całą działalność pastoralną Kościoła⁵⁹, według właściwych komponentów mistagogii miłosierdzia: miłowanie, czynienie dobra, błogosławienie i modlitwa⁶⁰. Dlatego „w naszych parafiach, w naszych wspólnotach, w stowarzyszeniach, w ruchach, gdziekolwiek są chrześcijanie, każdy powinien tam odnaleźć oazę miłosierdzia”⁶¹. Poprzez to wyjście w kierunku cierpiących i ograniczonych (np. przebywających w więzieniach) możliwe staje się doświadczenie wolności płynącej ze spotkania z Jezusem i odkrycia nowego sensu własnej sytuacji oraz odnalezienie siebie samego⁶².

Franciszek wyraźnie podkreśla, że konieczne jest uczynienie miłosierdzia jako opcji życia, a wyostrzeniu tej wrażliwości służyć miał Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia – „Nadzwyczajny Rok Święty jest zatem po to, aby w codzienności żyć miłosierdziem, które od zawsze Ojciec nam ofiaruje. (...) Kościół jako pierwszy jest wezwany do tego, aby stał się wiernym świadkiem miłosierdzia, wyznając je i żyjąc nim jako istotą objawienia Jezusa Chrystusa”⁶³. Do wypełnienia tej misji konieczne jest, aby chrześcijanie porzucili nawyki i zwyczaje, które stanowią mogą przeszkodę w służbie Królestwu Bożemu⁶⁴.

2.7. Wyjście w kierunku religii niechrześcijańskich

Przeżywanie Jubileuszu Miłosierdzia papież Franciszek nie ograniczył jedynie do Kościoła Katolickiego czy społeczności innych chrześcijan, ale skierował spojrzenie również na judaizm i islam. Religie te

⁵⁹ MV 12.

⁶⁰ FRANCISZEK: Alokucja *Stawajmy się ludźmi zdolnymi do przebaczenia i pojednania*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 32.

⁶¹ MV 12. „Niech w tym Roku Jubileuszowym Kościół stanie się echem Słowa Boga, które brzmi mocno i przekonująco jako słowo i gest przebaczenia, wsparcia, pomocy, miłości. Niech nigdy go nie nuży ofiarowanie miłosierdzia i niech zawsze cierpliwie pokrzepia i przebacza. Niech Kościół stanie się głosem każdego mężczyzny i każdej kobiety, niech powtarza z ufnością i bez ustanku: *Wspomnij na miłosierdzie Twe, Panie, na łaski Twoje, co trwają od wieków* (Ps 25 [24], 6)” – MV 25.

⁶² FRANCISZEK: Audiencja generalna *Aby przywrócić wolność tym, którzy weszli na złą drogę*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 44–45.

⁶³ MV 25.

⁶⁴ FRANCISZEK: Homilia *Drzwi pozostają otwarte*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 25.

bowiem wyznają miłosierdzie jako najważniejszy atrybut Boga. Izrael przyjął Objawienie o Bogu miłosiernym, a Stary Testament zawiera liczne świadectwa miłosierdzia. Z kolei muzułmanie często określają Boga (Allaha) jako Miłosierny czy Litościwy. Wobec tego nie można ograniczać miłosierdzia Bożego⁶⁵. To otwarcie na judaizm i islam stanowi więc realizację nauczania Soboru Watykańskiego II w zakresie dialogu międzyreligijnego. Z Żydami chrześcijanie mają wspólne dziedzictwo wiary Abrahama, przymierza, miłosierdzia i służby Bożej⁶⁶. Z muzułmanami łączy chrześcijan wiara w jednego Boga, który przemawia i którego należy czcić z całej duszy. Dzięki temu możliwa jest współpraca w trosce o ogólnoludzkie wartości⁶⁷. Dlatego Franciszek wyraził pragnienie pokojowego spotkania z wyznawcami tych religii, co ułatwi wyeliminowanie zamknięcia na człowieka, szkodenia mu i przemocy⁶⁸.

⁶⁵ MV 23. „Bóg w islamie jest Bogiem miłosiernym. Jedną z najczęściej używanych przez muzułmanów formuł – czyli *basmala*, z którą przystępują do różnych czynności i działań – brzmi: *W imię Boga miłosiernego i litościwego* (arab. *Bi-smi [A]llahi [a]l-rahmani [a]l-rahimi*). (...) Przy charakteryzowaniu Bożego miłosierdzia przede wszystkim analizie poddawane są wymienione w Koranie związane z nim przymioty Boga (są to tzw. piękne imiona Boga – arab. *al-asma al-husna*; jest ich 99). Przymioty te pozwalają lepiej poznać naturę Boga, gdyż (choć islam podkreśla transcendentę Boga) z Bożego działania, które one opisują, można wnioskować o naturze Boga. W odniesieniu do Bożego miłosierdzia najważniejsze są dwa przymioty przywoływane w *basmali* – *Ar-Rahman* i *Ar-Rahim*. Pierwszy z nich – *Ar-Rahman* (miłosierny) – występuje w Koranie 122 razy, z czego 49 razy samodzielnie jako nazwanie samego Boga, zamiennie z arabskim wyrazem *Allah*, które znaczy *Bóg*. (...) W Koranie wymienione są także inne przymioty Boga, które wiążą się semantycznie z miłosierdziem, a część z nich z kolei powiązana jest z przebaczeniem (rdzeń *gh-f-r*), jak np. *Ghafur* – często przebaczący (91 razy w Koranie), *Ghaffar* – wszechprzebaczący (5 razy w Koranie). Są też inne określenia o podobnym znaczeniu: *Chajru [a]l-ghafirin* – najlepszy z przebaczących, *Wasi al-maghfira* – wylewny w przebaczeniu, *Zu maghfira* – posiadający przebaczenie, *władający przebaczeniem*” – A. SKOWRON-NALBORCZYK: *Miłosierdzie a islam*. „Więź” 2016, nr 3 (665), 4, s. 166–167, 169.

⁶⁶ SOBÓR WATYKAŃSKI II: *Nostra aetate* (1965), 4.

⁶⁷ „Jeżeli więc w ciągu wieków wiele powstawało sporów i wrogości między chrześcijanami i mahometanami, święty Sobór wzywa wszystkich, aby wymazując z pamięci przeszłość szczerze pracowali nad zrozumieniem wzajemnym i w interesie całej ludzkości wspólnie strzegli i rozwijali sprawiedliwość społeczną, dobra moralne oraz pokój i wolność” – *Ibidem*, 3.

⁶⁸ „Niech ten Rok Jubileuszowy, przeżyty w miłosierdziu, ułatwi spotkanie z tymi religiami oraz z innymi szlachetnymi tradycjami religijnymi; niech sprawi, że staniemy się bardziej otwarci na dialog, aby poznać się lepiej i wzajemnie zrozumieć; niech wyeliminuje wszelkie formy zamknięcia i pogardy i odrzuci wszelką przemoc i dyskryminację” – MV 23. „Musimy budować mosty. Mosty buduje się jednak mądrze, tworzy się je przez dialog, przez integrację. I dlatego rozumiem pewien lęk. Ale zamykanie granic nie rozwiązuje niczego” – *Nawet słońce płacze. Spotkanie Papieża Franciszka z dziennikarzami podczas lotu do Rzymu*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 15.

Także wobec innych religii konieczne staje się czynienie miłosierdzia, gdyż samo zagadnienie miłosierdzia bliskie jest wielu kulturom. Wyraża się to w trosce o pokój, wyjściu z egoizmu i otwarciu na bliźniego, w wyrwaniu człowieka z lęku oraz z kryzysu ekologicznego. W ten sposób religie mogą się stać łonami życia i bramami nadziei⁶⁹. W tym kontekście szczególnie wybrzmiewają słowa papieża Franciszka w obozie dla uchodźców w Morii na wyspie Lesbos: „Największym darem, jaki możemy ofiarować sobie nawzajem, jest miłość: miłosierne spojrzenie, gotowość do wysłuchania i zrozumienia, słowo zachęty, modlitwa. Możecie dzielić się tym darem jedni z drugimi”⁷⁰.

3. Znaki Miłosierdzia w czasie Jubileuszu i w życiu Kościoła

Prawda o miłosierdziu w sposób szczególnie wybrzmiewała w znakach towarzyszących obchodom Roku Świętego. Wpisuje się w wielowiekową tradycję ogłaszania lat świętych i stanowi okazję do „żywego wspomnienia tej chwili, gdyż wtedy właśnie zaczynał się nowy bieg jego historii”⁷¹. Wśród szczególnych znaków tej celebracji wiary papież wskazał następujące komponenty: drzwi święte, pielgrzymkę, odpust, recepcję dziedzictwa Soboru Watykańskiego II, ewangelizację i posługę misjonarzy miłosierdzia. Miało to sprzyjać mocniejszemu i skuteczniejszemu doświadczaniu miłosierdzia i czynienia go.

⁶⁹ FRANCISZEK: Przemówienie *Terroryzm i przemoc znieważają imię Boga*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 41–44. „Większość mieszkańców naszej planety deklaruje się jako wierzący, co powinno pobudzać religie do nawiązania dialogu, ukierunkowanego na opiekę nad naturą, obronę ubogich, budowanie sieci braterstwa i szacunku. Konieczny jest również dialog między samymi naukami, ponieważ każda z nich jest zwykle zamknięta w granicach swego własnego języka, a specjalizacja prowadzi do izolacji i absolutyzacji swej wiedzy. Uniemożliwia to właściwe podejście do problemów środowiska. Równie konieczny jest otwarty i przyjazny dialog pomiędzy różnymi ruchami ochrony środowiska, nie brakuje bowiem między nimi walk ideologicznych. Powaga kryzysu ekologicznego wymaga od nas wszystkich myślenia o dobru wspólnym i podążania drogą dialogu, wymagającego cierpliwości, ascezy i wielkoduszności. Zawsze pamiętajmy, że rzeczywistość jest ważniejsza od idei” – FRANCISZEK: Encyklika *Laudato si* (2015), 201.

⁷⁰ FRANCISZEK: Przemówienie *Nie jesteście sami*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 8.

⁷¹ MV 4.

3.1. Brama Miłosierdzia i pielgrzymka do kościołów jubileuszowych

Wymownym znakiem Roku Świętego było otwarcie Drzwi Świętych w bazylice św. Piotra oraz w trzech pozostałych bazylikach większych w Rzymie. Franciszek zdecydował, że będą to Bramy Miłosierdzia, „gdzie każdy wchodzący będzie mógł doświadczyć miłości Boga, który pociesza, przebacza i daje nadzieję”⁷². Był to bowiem znak Chrystusa jako bramy do Ojca, a samo przejście przez Drzwi Święte stanowiło wyraz ufności do Jezusa, nawrócenia serca, wejścia w darmowość zbawienia⁷³. Jednocześnie miało motywować do czynienia miłosierdzia przez wiernych i życia miłością większą niż sprawiedliwość, a więc do bycia narzędziami miłosierdzia w świecie⁷⁴.

Nowością jest otwarcie takich Bram w katedrach i konkatedrach oraz w wybranych kościołach w diecezjach, według rozważań i rozporządzeń biskupów diecezjalnych⁷⁵. Dzięki tej decyzji doświadczenie Roku Miłosierdzia stało się szeroko dostępne dla wiernych, a sama celebrowanie Jubileuszu nabrała wartości powszechności i stała się znakiem jedności Kościoła. Cały Kościół został więc zaangażowany w wejście w czas łaski i duchowej odnowy. W ten sposób owo świętowanie realnie znalazło miejsce w codzienności wiernych.

Nie chodziło jednak tylko o zewnętrzny znak jedności. Franciszek wyjaśnił duchowy sens przejścia przez Drzwi Święte – doświadczenie bliskości Jezusa, który towarzyszy wierzącym i podtrzymuje w udziale w dziele zbawienia. Jest to możliwe dzięki Duchowi Świętemu, który jest „przewodnikiem i wsparciem Ludu Bożego, pomagając mu kontemplanować oblicze miłosierdzia”⁷⁶.

Owo dojście do Bram Miłosierdzia w kościołach jubileuszowych jest autentyczną pielgrzymką. Franciszek wyjaśnia, że stanowi to obraz życiowej drogi każdego człowieka zmierzającego do określonego celu. Wymaga to osobistego zaangażowania, a nawet poświęcenia. W ten sposób staje się pomocą w indywidualnym nawróceniu, gdyż doświadczenie miłosierdzia od Boga winno czynić chrześcijan miłosiernymi wobec bliźnich⁷⁷.

⁷² MV 3. „Przejście przez te Drzwi oznacza odkrycie głębi miłosierdzia Ojca, który przyjmuje wszystkich i sam wychodzi na spotkanie każdego” – FRANCISZEK: *Homilia Jak Miłosierny Samarytanin*, s. 4.

⁷³ IDEM: *Audycja generalna Znak Jubileuszu*. OR 2016 (37), nr 1 (379), s. 46.

⁷⁴ IDEM: *Homilia Czas wielkiego przebaczenia*. OR 2016 (37), nr 1 (379), s. 25.

⁷⁵ MV 3.

⁷⁶ *Ibidem* 4.

⁷⁷ *Ibidem* 14.

3.2. Odpust

Darem każdego Roku Świętego jest szczególne korzystanie z odpustów, które mają swoją wartość dzięki Misterium Paschalnemu Chrystusa, a udzielane są przez pośrednictwo Kościoła. Obejmuje to leczenie konsekwencji grzechów, a więc śladów w myślach i czynach człowieka, mimo otrzymania rozgrzeszenia. Dlatego Franciszek przypomina, że „Miłosierdzie Boże jest jednak silniejsze również od tego. Staje się ono *odpustem* Ojca, który poprzez Kościół – Oblubienicę Chrystusa – dociera do grzesznika, któremu udzielił już przebaczenia, i uwalnia go od wszelkich pozostałości skutków grzechu, pozwalając mu działać z miłością oraz wzrastać w miłości, zamiast ponownie popaść w grzech”⁷⁸. Jednocześnie ma to wymiar eklezjalny, gdyż jest wejściem w świętość Kościoła⁷⁹.

Ów dar jubileuszowego odpustu można było uzyskać w rzymskich bazylikach większych, katedrach oraz kościołach wyznaczonych przez biskupów diecezjalnych przez spełnienie warunku nawiedzenia, uczestniczenia w celebracji, wyznania wiary oraz modlitwy za papieża i Kościół. Jednak osoby chore i starsze, doświadczające cierpienia oraz niemożliwości przybycia do wskazanych miejsc, mogły przyjąć dar odpustu przez współuczestniczenie w modlitwie wspólnotowej za pośrednictwem środków przekazu. Także więźniowie mieli okazję uzyskania odpustu – ta możliwość związana została z nawiedzeniem kaplicy więziennej, a każdorazowe przejście przez drzwi celi mogło być doświadczane jak przejście przez Bramę Miłosierdzia. Specyficzną formą otrzymania odpustu było pełnienie konkretnych uczynków miłosierdzia⁸⁰.

3.3. Wyjście na peryferie

Właściwe przeżycie Jubileuszu i doświadczenie miłosierdzia od Ojca prowadzi do czynienia miłosierdzia wobec potrzebujących. Dlatego konieczne jest skierowanie się wierzących w stronę ludzi znajdujących się w beznadziejnych sytuacjach, na egzystencjalnych peryferiach. Franciszek wskazuje na kilka takich obszarów: życie w niepewności, cierpienie, obojętność, pozbawienie godności, tkwienie w ignoran-

⁷⁸ Ibidem 22.

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ FRANCISZEK: *Spotkanie z miłosierdziem. List Papieża Franciszka dotyczący odpustu z okazji Nadzwyczajnego Jubileuszu Miłosierdzia*. OR 2015 (36), nr 9 (375), s. 4–5.

cji, doświadczanie przemocy. Wobec tego należy odkryć na nowo tzw. uczynki miłosierdzia co do ciała i co do duszy, by opatrywać ludzkie rany pocieszeniem, solidarnością, obecnością, bliskością, uwagą⁸¹.

W sposób szczególny ważne staje się wyjście do osób wykluczonych, żyjących bez łaski Bożej oraz wezwanie ich do zmiany życia. Przykładowo można wskazać w tym gronie osoby uzależniające swoje życie od pieniędzy, stosujące przemoc, wspierające i uczestniczące w korupcji, niszczące słabszych, dopuszczające się przestępstw. Franciszek wyraźnie podkreślając niesprawiedliwość i grzeszność takiego życia, daje świadectwo realizmu Bożej pomocy dla każdego skruszonego grzesznika. Darem miłosierdzia staje się również wskazywanie ludziom na ostateczny kierunek życia człowieka, prawdziwość Sądu Bożego, gdyż jest to motywem do zmiany dotychczasowej postawy⁸². Podstawą takiego ukierunkowania jest fakt, że „Bóg w swoim planie miłości nie chce nikogo wykluczać, ale wszystkich chce włączyć. (...) Ten aspekt miłosierdzia, włączenie przejawia się w otwarciu szeroko ramion, aby przygarnąć, nie wykluczając; nie klasyfikując innych na podstawie statusu społecznego, języka, rasy, kultury, religii; mamy przed sobą jedynie osobę, którą trzeba kochać, tak jak ją kocha Bóg”⁸³.

3.4. Misjonarze Miłosierdzia i sakrament pokuty

Nowością związaną z Nadzwyczajnym Jubileuszem była posługa misjonarzy miłosierdzia. Zostali nimi wybrani prezbiterzy, by być zna-

⁸¹ MV 15. Przemawiając w sanktuarium w Guadalupe Franciszek zwrócił uwagę, w kontekście odrzuczanych i biednych, na Bożą interwencję: „Owego poranka Bóg rozbudził i nadal rozbudza nadzieję maluczkich, cierpiących, wysiedlonych i odrzuconych, tych wszystkich, którzy czują, że nie mają godnego miejsca na tych ziemiach. W tamten poranek Bóg zbliżył się i zbliża się do cierpiącego, ale wytrzymałego serca tak wielu matek, ojców, dziadków, którzy przeżyli odejście, zatracenie, a nawet zbrodnicze wydzieranie im ich dzieci” – FRANCISZEK: Homilia *Miejsce ludzi, którzy się nie liczą*. OR 2016 (37), nr 3–4 (381), s. 27.

⁸² MV 19. „To jest właśnie czas sposobny na zmianę życia! To jest czas, aby pozwolić dotknąć swe serce. W obliczu popełnionego zła, nawet w przypadku ciężkich przestępstw, nadchodzi moment wysłuchania płaczu osób niewinnych, ograbionych z majątku, z godności, z uczuć, z samego życia. Pozostawanie na drodze zła jest tylko źródłem iluzji i smutku. Prawdziwe życie jest zgoła inne. Bóg nie męczy się, trzymając rękę wyciągniętą. On jest zawsze gotowy do wysłuchania i również ja jestem gotowy, tak jak i moi bracia biskupi i kapłani. Wystarczy tylko przyjąć zaproszenie do nawrócenia i poddać się sprawiedliwości, podczas gdy Kościół ofiaruje miłosierdzie” – Ibidem.

⁸³ FRANCISZEK: Katecheza *Z otwartymi ramionami*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 21. Zob. FRANCISZEK: Homilia *Największym dobrem jest Pan i bliźni*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 23.

kiem matczynej troski Kościoła o Lud Boży. Wypełniali tę misję przez posługę kaznodziejską, a więc zwiastowanie miłosierdzia, radości i przebaczenia, kształtowanie spotkań pełnych człowieczeństwa, wyzwolenia, bogatych w odpowiedzialność za przezwyciężanie trudności oraz przez posługę sakramentem pokuty i pojednania. Szczególnym wyrazem wagi tej służby oraz papieskiego powołania było prawo odpuszczania grzechów, które dotąd było zastrzeżone Stolicy Apostolskiej, konkretnie: grzech profanacji Najświętszego Sakramentu, czynna napaść na papieża, zdrada tajemnicy spowiedzi oraz rozgrzeszanie współnika grzechu nieczystości⁸⁴. Pozytywne doświadczenia tej misji skłoniły papieża do przedłużenia mandatu misjonarzy miłosierdzia aż do odwołania, a rozporządzenie, by Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji koordynowała ich posługę oraz określiła formy dalszego działania, świadczy o wejściu tej misji w ewangelizację i duszpasterstwo Kościoła na dłuższy czas⁸⁵.

Jednocześnie Franciszek dał wyraźny impuls w kierunku odnowienia świadomości spowiedzi, prowadzącej do wewnętrznego pokoju. Zewnętrznym znakiem jego roli jest inicjatywa „24 godziny dla Pana”, zaproponowana przez Papieską Radę ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, zaakceptowana i promowana przez papieża. Winien to być czas modlitwy, adoracji i sprawowania sakramentu pokuty w wybranych kościołach na świecie w piątek i sobotę przed IV niedzielą wielkiego postu (Niedzielą *Laetare*)⁸⁶.

Współczesność domaga się bowiem odrodzenia spowiedzi. Dlatego Franciszek zwraca uwagę, że w sakramencie tym wierzący doświadcza uścisku Ojca przywracającego łaskę dzięcięctwa Bożego oraz ma sposobność poznania ogromu miłości Bożej oraz motywuje do aktu przebaczenia własnym winowajcom⁸⁷.

Natomiast w kontekście spowiedników przypomniał o szczególnej roli posługujących, którzy sami doświadczając przebaczenia, mają udział w misji Jezusa oraz stanowią znak Boga przebaczonego i zba-

⁸⁴ Według instrukcji szczegółowych przygotowanych dla każdego misjonarza miłosierdzia przez Papieską Radę ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, zajmującej się koordynacją Nadzwyczajnego Jubileuszu Miłosierdzia.

⁸⁵ „Jednakże ta nadzwyczajna posługa nie kończy się wraz z zamknięciem Drzwi Świętych. Pragnę bowiem, aby jeszcze trwała, aż do odwołania, jako konkretny znak, że łaska Jubileuszu nadal w różnych częściach świata jest żywa i skuteczna. Opiekę nad misjonarzami miłosierdzia w tym okresie sprawować będzie Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji jako znak bezpośredniego wyrazu mojej troski i bliskości oraz znalezienie najbardziej odpowiednich form wypełniania tej cennej posługi” – FRANCISZEK: List apostolski *Misericordia et misera* (2016) [dalej: MM], 9.

⁸⁶ MV 29; MM 11.

⁸⁷ MM 8.

wiającego. Wobec tego konieczna jest postawa miłosiernego ojca, który dostrzeże w skruszonym grzeszniku wołanie o pomoc, przebaczenie, miłosierdzie⁸⁸. Pogłębiając ten temat, Franciszek w przemówieniu do misjonarzy miłosierdzia w dniu 8 lutego 2016 stwierdził, że „niezależnie od tego, jaki grzech zostanie wyznany, czy też dana osoba nie potrafi wypowiedzieć, ale daje do zrozumienia, i to wystarcza – każdy misjonarz jest wezwany, by pamiętać o swojej grzeszności, pokornie służąc jako *narzędzie* Bożego miłosierdzia. I wyznam wam po bratersku, że dla mnie źródłem radości jest wspomnienie tej spowiedzi z 21 września 1953 roku, która zmieniła kierunek mojego życia. Nie pamiętam, co ksiądz mi powiedział, wiem tylko, że się uśmiechnął, a co potem się stało – nie wiem. Trzeba przyjmować jak ojciec”⁸⁹. Dlatego spowiednicy otwarci na wszystkich powinni być świadkami ojcostwa, wspierać ludzi w refleksji nad złem, zasadami na drodze pokuty, a cechować ich powinna dalekowzroczność w rozeznawaniu poszczególnych sytuacji oraz szczodrość w posłudze⁹⁰. Ważna jest również postawa spowiednika, by nie była sprzeczna z doświadczeniem oczekiwanego miłosierdzia⁹¹.

Wobec tego wszystkiego, jak również kryzysu w różnych wymiarach współczesnego Kościoła, papież zwraca uwagę na ponowne odkrycie znaczenia spowiedzi – „Sakrament Pokuty musi ponownie odnaleźć swoje centralne miejsce w życiu chrześcijańskim”⁹². Jest to więc ściśle związane z nawróceniem duszpasterskim, co w przypadku spowiedzi jest szczególną koniecznością w Kościele w krajach Europy Zachodniej. Szczególnym znakiem otwartości Kościoła śpieszącego z miłosierdziem jest zezwolenie dla wszystkich spowiedników rozgrzeszania osób, które dopuściły się aborcji. Uprawnienie to obejmowało czas Jubileuszu⁹³, a po jego zakończeniu zostało podtrzymane na czas nieokreślony⁹⁴.

3.5. Maryja, Matka Miłosierdzia

Franciszek podkreśla również maryjny wymiar miłosierdzia. Maryja, Arka Przymierza między Bogiem a ludźmi, pomaga odkryć radość z czułości Boga, gdyż sama wewnętrznie uczestniczyła w tajemnicy

⁸⁸ MV 17.

⁸⁹ FRANCISZEK: *Okrywajcie grzesznika płaszczem miłosierdzia*. OR 2016 (37), nr 3–4 (381), s. 38.

⁹⁰ MM 10.

⁹¹ Ibidem 11.

⁹² Ibidem.

⁹³ FRANCISZEK: *Spotkanie z miłosierdziem...*, s. 5.

⁹⁴ MM 12.

miłości Boga. Zachowała w swoim sercu Boże miłosierdzie, stała się zwiastunką miłosierdzia Pana podczas nawiedzenia św. Elżbiety, pod Krzyżem była świadkiem miłosierdzia płynącego z aktu przebaczenia czynionego przez Jezusa wobec oprawcy, co potwierdziło fakt, że miłosierdzie nikogo nie wyklucza⁹⁵. To uprawnia do modlitwy *Salve Regina*, w której Kościół wzywa Maryję jako Matkę Miłosierdzia, „prosząc, aby nigdy nie przestała zwracać ku nam swoich miłosiernych oczu i uczyniła nas godnymi kontemplowania oblicza miłosierdzia – Jej Syna Jezusa”⁹⁶.

Jednocześnie Franciszek nazwał Maryję Matką przebaczenia, gdyż to właśnie przebaczenie stanowi owoc wiary i autentycznej miłości. Ta, która była pod Krzyżem Jezusa świadkiem mocy przebaczenia jest obrazem misji Kościoła, który winien świadczyć przebaczenie wszystkim potrzebującym⁹⁷.

4. Wnioski

- a) Miłosierdzie, podstawowy atrybut Boga, winno stać się centrum chrześcijańskiego orędzia i działalności pastoralnej Kościoła. Zbawienie dane z miłości Ojca przez śmierć i zmartwychwstanie Jezusa jest największym przejawem miłosierdzia. Doświadczenie tej bliskości Boga wiedzie do postawy miłosierdzia wobec potrzebujących ludzi. Jednocześnie generuje to styl życia przepełniony miłosierdziem.
- b) Miłosierdzie winno być celebrowane w liturgii, a zwłaszcza w Eucharystii, sakramencie pokuty oraz namaszczeniu chorych, kiedy miłosierdzie zostaje celebrowane i uskuteczniane, czyli wiedzie do przemiany ochrzczonego. W ten sposób Bóg udziela swojej miłości, która zawsze jest uprzedzająca i niewarunkowana duchowo-moralną kondycją człowieka. Niezbędne staje się również przyłgnięcie do Słowa Bożego.
- c) Czynienie miłosierdzia obejmuje ewangelizację i duszpasterstwo (świadectwo, homilia, katecheza, apostołat biblijny) oraz czyny i dzieła

⁹⁵ MV 24.

⁹⁶ Ibidem 24. „Bóg w sposób szczególny raduje się i ma upodobanie w Maryi. W jednej z najbardziej ulubionych modlitw ludu chrześcijańskiego, *Salve Regina*, wzywamy Maryję – *Matkę miłosierdzia*. Ona doświadczyła Bożego miłosierdzia i przyjęła w swym łonie źródło tego miłosierdzia: Jezusa Chrystusa. Ona, która zawsze żyła ściśle zjednoczona ze swoim Synem, wie najlepiej niż ktokolwiek inny, czego On pragnie: aby wszyscy ludzie się zbawili, aby nikomu nigdy nie zabrakło czułości pocieszenia Boga” – FRANCISZEK: Homilia *Matce miłosierdzia zawierzamy ludy Ameryki*. OR 2016 (37), nr 1 (379), s. 30.

⁹⁷ FRANCISZEK: Homilia *Przebaczenie jako prawdziwe antidotum na urazy i zemstę*. OR 2016 (37), nr 1 (379), s. 27.

- miłosierdzia. Niezbędna jest misja pocieszenia, bliskości i wsparcia, co stanowi odpowiedź na doświadczanie cierpienia czy niezrozumienie oraz inne trudne sytuacje życiowe. Miłosierdzie więc winno wyrażać się we współuczestniczeniu w doświadczeniu bliźniego⁹⁸.
- d) Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia miał określony czas trwania. Jednak Franciszek patrzy dalej. Pisząc o zakończeniu Roku Świętego, wyraził głębokie pasterskie pragnienie: „Powierzmy Chrystusowi Panu życie Kościoła, całej ludzkości i ogromnego kosmosu, prosząc o wylanie Jego miłosierdzia jak rosy porannej, aby owocna stała się historia, którą mamy tworzyć w najbliższej przyszłości z zaangażowaniem wszystkich. O, jakże pragnę, aby nadchodzące lata były naznaczone miłosierdziem tak, byśmy wyszli na spotkanie każdej osoby, niosąc dobroć i czułość Boga”⁹⁹.

Bibliografia

- FRANCISZEK: Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium* (2013).
- FRANCISZEK: Alokucja *Stawajmy się ludźmi zdolnymi do przebaczenia i pojednania*. „L'Osservatore Romano” (wydanie polskie) [dalej: OR] 2016 (37), nr 12 (388), s. 32–33.
- FRANCISZEK: Audiencja generalna *Aby przywrócić wolność tym, którzy weszli na złą drogę*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 44–45.
- FRANCISZEK: Audiencja generalna *Na miejscu innych*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 45–47.
- FRANCISZEK: Audiencja generalna *Wielka niesprawiedliwość*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 47–48.
- FRANCISZEK: Audiencja *To, co Bogu najmiłsze*. OR 2016 (37), nr 1 (379), s. 44–45.
- FRANCISZEK: Audiencja *W kolejce z grzesznikami*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 35–36.
- FRANCISZEK: Audiencja *Znak Jubileuszu*. OR 2016 (37), nr 1 (379), s. 46–47.
- FRANCISZEK: Bulla *Misericordiae vultus* (2015).
- FRANCISZEK: Encyklika *Laudato sí* (2015).
- FRANCISZEK: Homilia *Aby wyjść z fałszywej neutralności*. OR 2016 (37), nr 1 (379), s. 18–19.
- FRANCISZEK: Homilia *Bezgraniczna miłość*. OR 2016 (37), nr 3–4 (381), s. 45.
- FRANCISZEK: Homilia *Bóg jest większy niż nasze serce*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 19–20.
- FRANCISZEK: Homilia *Brak nadziei jest pierwszym kamieniem, który trzeba odsunąć tej nocy*. OR 2016 (37), nr 3–4 (381), s. 10–11.
- FRANCISZEK: Homilia *Codziennie jeden krok*. OR 2016 (37), nr 3–4 (381), s. 6–8.
- FRANCISZEK: Homilia *Czas wielkiego przebaczenia*. OR 2016 (37), nr 1 (379), s. 24–25.
- FRANCISZEK: Homilia *Drzwi pozostają otwarte*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 24–26.
- FRANCISZEK: Homilia *Jak Miłosierny Samarytanin*. OR 2015 (36), nr 12 (378), s. 4.

⁹⁸ MM 6–7.

⁹⁹ MV 5.

- FRANCISZEK: Homilia *Matce miłosierdzia zawieramy ludy Ameryki*. OR 2016 (37), nr 1 (379), s. 29–30.
- FRANCISZEK: Homilia *Największym dobrem jest Pan i bliźni*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 22–24.
- FRANCISZEK: Homilia *Przebaczenie jako prawdziwe antidotum na urazy i zemstę*. OR 2016 (37), nr 1 (379), s. 26–27.
- FRANCISZEK: Homilia *Szczęście to nie aplikacja*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 23–24.
- FRANCISZEK: Homilia *Zapisujmy osobiście te strony Ewangelii, których nie napisał apostoł Jan*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 20–21.
- FRANCISZEK: Katecheza *Umieć patrzeć w oczy*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 21–22.
- FRANCISZEK: Katecheza *Z otwartymi ramionami*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 21–22.
- FRANCISZEK: *Miłosierdzie Boże zmienia serce człowieka. Orędzie na Wielki Post 2016 r.* OR 2016 (37), nr 2 (380), s. 4–6.
- FRANCISZEK: *Nawet słońce płacze. Spotkanie Papieża Franciszka z dziennikarzami podczas lotu do Rzymu*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 14–16.
- FRANCISZEK: *Okrywajcie grzesznika płaszczem miłosierdzia*. OR 2016 (37), nr 3–4 (381), s. 38–39.
- FRANCISZEK: *Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 2016 r.* OR 2016 (37), nr 1 (379), s. 4–10.
- FRANCISZEK: Przemówienie *Katalog koniecznych cnót*. OR 2016 (37), nr 1 (379), s. 31–35.
- FRANCISZEK: Przemówienie *Łatwo mówić o miłosierdziu, trudniej być jego świadkami*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 18–19.
- FRANCISZEK: Przemówienie *Nie jesteście sami*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 8.
- FRANCISZEK: Rozważanie *Bóg przychodzi otrzeć łzy z naszego oblicza*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 27.
- FRANCISZEK: Rozważanie *Miłosierdzie i miłość zwyciężyły grzech*. OR 2016 (37), nr 3–4 (381), s. 14.
- FRANCISZEK: Rozważanie *Nasze życie jest bezpieczne w rękach Boga*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 42–43.
- FRANCISZEK: Rozważanie *Obfity połów ryb*. OR 2016 (37), nr 5 (382), s. 41–42.
- FRANCISZEK: *Spotkanie z miłosierdziem. List Papieża Franciszka dotyczący odpustu z okazji Nadzwyczajnego Jubileuszu Miłosierdzia*. OR 2015 (36), nr 9 (375), s. 4–5.
- FRANCISZEK: *Wywiad udzielony przez Papieża Franciszka TV2000 i Radiu InBlu*. OR 2016 (37), nr 12 (388), s. 27–31.
- JAN PAWEŁ II: Encyklika *Dives in misericordia* (1980).
- NIEMIECKA KONFERENCJA BISKUPÓW: *Katolicki katechizm dorosłych: Wyznanie wiary Kościoła*. Przeł. M. WĘCŁAWSKI. Poznań 1987.
- SAWA P.: *Divine Mercy as a Sign of God's Almightyness*. „Roczniki Teologiczne” 2016, nr 63, z. 5, s. 5–29.
- SKOWRON-NALBORCZYK A.: *Miłosierdzie a islam*. „Więź” 2016, nr 3 (665), s. 166–174.
- TOMASZ Z AKWINU: *Suma teologiczna*. T. 2. Przeł. P. BĘŁCH. Londyn 1975.
- TOMASZ Z AKWINU: *Suma teologiczna*. T. 16. Przeł. A. GAŁAŻEWSKI. Londyn 1967.

Wybrane aspekty miłosierdzia w nauczaniu papieża Franciszka

STRESZCZENIE

Czasy współczesne to *kairós* łaski, a jego wymownym prorokiem jest papież Franciszek, który przez słowa i czyny daje wzór bycia człowiekiem miłosierdzia. Samo jego nauczanie o miłosierdziu osadza się na solidnym fundamencie biblijnym i teologicznym, wpisując się w teologię Jana Pawła II i Benedykta XVI. Cenne jest również zakotwiczenie w szeroko rozumianym humanizmie, ludzkiej wrażliwości i doświadczeniu. W ten sposób głoszenie prawdy o miłosierdziu staje się szczególnie nośne i stanowi odpowiedź na potrzeby współczesnych ludzi. Ponieważ jest sercem Ewangelii, czynienie miłosierdzia to centrum życia i misji Kościoła. Dlatego też nie dziwi fakt ogłoszenia Nadzwyczajnego Jubileuszu Miłosierdzia jako czasu doświadczenia Bożego miłosierdzia przez ludzi, czynienia miłosierdzia wobec bliźnich oraz uwrażliwienia ludzkości na konieczność miłosierdzia.

Miłosierdzie jest jednym z głównych motywów nauczania Franciszka. Obejmuje ono następujące kwestie: miłosierdzie jako klucz do zrozumienia chrześcijaństwa, teologiczne osadzenie prawdy o miłosierdziu, różne wymiary miłosierdzia, znaki miłosierdzia oraz miłosierdzie w codziennym życiu Kościoła. Wszystko sprowadza się jednak do prymatu łaski oraz przyjmowania miłości Bożej, która zapobiega, uprzedza i zbawia. Wielkość Boga sprawia współlistnienie sprawiedliwości i miłosierdzia oraz najgłębiej ukazuje wszechmoc Ojca. Ten gest Boga Ojca i Syna powinni podejmować chrześcijanie. Wpisuje się to w szeroko rozumianą ewangelizację, a przejawia się w przebaczeniu, dawaniu, przewyciężaniu obojętności, wychodzeniu ku potrzebującym i w stronę ludzi innych religii. Szczególnym znakiem miłosierdzia podejmowanego przez Kościół jest posługa misjonarzy miłosierdzia, których misja została przedłużona na czas nieokreślony.

Miłosierdzie winno być również celebrowane w liturgii, a zwłaszcza w Eucharystii, sakramencie pokuty oraz namaszczeniu chorych, kiedy miłosierdzie zostaje celebrowane i skuteczniane, czyli wiedzie do przemiany ochrzczonego. W ten sposób Bóg udziela swojej miłości, która zawsze jest uprzedzająca i niewarunkowana duchowo-moralną kondycją człowieka. Niezbędne staje się również przyłgnięcie do Słowa Bożego. Czynienie miłosierdzia obejmuje także ewangelizację i duszpasterstwo (świadcstwo, homilia, katecheza, apostołat biblijny) oraz czyny i dzieła miłosierdzia. Niezbędna jest misja pocieszenia, bliskości i wsparcia, co stanowi odpowiedź na doświadczanie cierpienia czy niezrozumienie oraz inne trudne sytuacje życiowe. Miłosierdzie więc winno wyrażać się we współuczestniczeniu w doświadczeniu bliźniego.

SŁOWA KLUCZOWE: papież Franciszek, miłosierdzie, wszechmoc i sprawiedliwość Boga, czyny miłosierdzia, duchowość miłosierdzia.

o o o

Chosen aspects of mercy in Pope Francis' teaching

ABSTRACT

Contemporary times are the *kairós* of grace and Pope Francis is its prophet who gives an example of how to be a person of mercy by his words and actions. His teaching

has a solid base in the Bible and theology, and fits into the theology of John Paul II and Benedict XVI. Another of its important aspects is its being grounded in humanism, human sensitivity and experience. In this way, spreading the truth about mercy carries a strong message and is an answer to the needs of contemporary people. Being the heart of the Gospel, acts of mercy are the center of life and mission of the Church. Thus, the announcement of The Extraordinary Jubilee of Mercy, a time to experience God's mercy through people, to show mercy towards one's neighbors and to make people conscious about the necessity of mercy, is not a surprise.

Mercy is one of the main motifs of Francis' teaching. It covers topics such as: mercy as the key to understand Christianity, theological foundations of the truth about mercy, various dimensions of mercy, signs of mercy and mercy as present in the everyday life of the Church. Still, it all comes down to the importance of grace and of accepting God's love which precedes, anticipates and redeems. God's greatness allows justice and mercy to coexist and shows God's omnipotence. Christians should take the example of God and the Son. It fits evangelization in its broad understanding and it shows itself in forgiveness, generosity, fighting against indifference, helping those in need and reaching out to people of different religions. The service of the missionaries of mercy, which has been prolonged for indefinite time, is a special sign of the mercy as taken up by the Church.

Mercy should be also celebrated in the liturgy, especially in the sacraments of Eucharist, Penance and Holy Orders. There, mercy is celebrated as well as put into effect leading to the change of a baptized. In this way, God gives His love to His people, which is always first and sets no spiritual nor moral conditions. It also becomes necessary to stick to the Bible. Acts of mercy are also: evangelization, pastoral services (testimony, homily, catechism, biblical apostolate) as well deeds and works of mercy. Finally, a mission of giving hope, closeness and support is also vital as it gives an answer to suffering, lack of understanding and other life difficulties. Mercy should therefore be expressed in the co-participation in others' experiences.

KEYWORDS: Pope Francis, mercy, omnipotence and justice, acts of mercy, spirituality of mercy.